

MUZAFFER GÖKMAN, *Tarihi Sevdiren Adam. Ahmed Refik Altınay. Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1978 (Satışa verilmesi 1979 başları) 436 Sayfa. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Genel No: 186. Ünlü Kişiler Dizisi: 8.

Türk tarihçiliğinin seçkin kişilerinden Ahmed Refik Altınay hakkında bir kitabın yayınlanmasına sevinmeyecek hiç bir düşün ve ekin araştırmacı düşünemiyoruz. Türk tarihini birinci el kaynaklardan inceledikten sonra geniş bir okur kitlesine başarıyla aktarma hususunda tek örnek sayılan Altınay'ın Türkçeyi çok güzel kullanması ve okuyanı yormayan akıcı üslubu, aradan yıllar geçmesine karşın unutulmamış ve günümüze kadar ilgiyle izlenmiştir. Hemen hemen hiç bir Osmanlı tarihi araştırması yoktur ki, Ahmed Refik Altınay'dan kısa da olsa bir alıntı yapmamış olsun. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından çöküş yıllarına dek süregelen evreler, bu kişinin araştırma konusu olmuştur. Yaşamında yarattığı bu yapıtlar yurt içinde ve dışında ilgiyle izlenmiş, ölümünden sonra unutulmayan adlar arasına karışırken kitapları her yıl artan bir merakla okunmuştur. Şimdi elimiz altında bulunan "Tarihi Sevdiren Adam" kitabı bizim nazarımızda "Ahmed Refik Altınay'ı sevdiren kitap" niteliğine bürünmüştür. Türk kütüphaneciliğinin çalışkan kişilerinden Muzafer Gökman, böyle bir araştırmayı yapabilecek bir kaç araştırmacıdan birisidir¹. Şimdiye dek Atatürk ve Devrimlerine ait kitapların kaynakça derleyicisi olarak üne kavuşan Gökman, Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi bir yazın adamını günümüze tanıttıktan sonra seçkin tarihçilerden A. R. Altınay'ı günümüz için çeşitli yüzleriyle tanıtmıştır. Kişisel olarak tanımamakla beraber yakından tanıyanların izlenimlerini ele almakla (S. 1-133) derleme başlamaktadır. Tarihçimizin öldüğü günü izleyen tarihlerde gazete sütunlarında kalan yazılardan alıntılar yapılan bu bölümde Hasan-Âli Yücel, Peyami Safa, M. Turhan Tan, Kadircan Kahlı, Falih Rıfkı Atay, İbrahim Alâettin Gövsa gibi yazınımızda yeri bulunanların yazıları vardır. S. 15-19 arasında Ahmed Refik Altınay'ı yakından tanımış bir tarihçinin daha 1925 yılında yazdıklarına yer veriliyor. Merhum Ord. Prof. Mukrimin Halil Yinanç tarafından yazılan satırlarda Türk Tarih Encümeni başkanlığına seçilişi kutlanmaktadır². Sonraki satırlarda M. H. Yinanç'ın olanak buldukça Büyükkada'yı her ziyaretinde mutlaka üstadının mezarına uğradığını kişisel izlenim olarak anlatır. Nitekim Yinanç'ın ısrarlı izlemeleri sonunda A. R. Altınay için, gömülü bulunduğu Büyükkada Tepeköy mezarlığındaki kabrine bir Üniversite öğretim üyesine yakışan bir mezarın yapılması sağlanmıştır. Böylece S. 133-deki şüphesi herhalde ortadan kalkmıştır.

¹ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Tarih bölümünü bitirdikten sonra, yurdumuzda kıymeti bilinmeyen bir alana yönelmekten geri durmayan M. Gökman'ın yaşam öyküsü ve yapıtları bir kitapta toplanmıştır: *Kitaplar Arasında 44 yıl Muzafer Gökman'ın Anıları, Eleştirileri ve Gözlemleri*, İstanbul 1977. S. 353-368 kitap ve yazılarının kaynakçasına ayrılmıştır.

² *Millî Mecmua*, sayı 39 (15. 6. 1341).

Muzaffer Gökman'ın alıntıları daha sonra 1937 yılındaki gazetelere yöneliktir. Sırasıyla Akşam gazetesindeki imzasız yazı, Ercüment Ekrem Talu'nun Son Posta gazetesindeki, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun Haber gazetesindeki, Nurullah Ataç'ın gene aynı gazetede, Sadri Ertem'in Kurun gazetesindeki, Vâlâ Nureddin Vâ - Nû'nun Haber (Akşam Postası) gazetesindeki yazılarından başka, Feridun Kandemir'in 1936 yılındaki bir yazısından alıntılar yapılmıştır. Birer gazete makalesi niteliğindeki bu yazılarda Ahmed Refik Altınay için bir övme havası bulunmaktadır ve yapıtları üstünkörü geçilmiştir. Mehmed Halid Bayrı'nın makalesinde³ ise yaşam öyküsü ve yapıtları daha geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu kısmın en son yazarı merhum hocam Halit Fahri Ozansoy'un Son Posta gazetesindeki yazısından sonra⁴ Münir Süleyman Çapanoğlu'nun ve daha önce *News-i Millî*'deki Altınay ile ilgili satırlara yer verilmiştir. S. 73-80 arasında yaşayan iki tanık ile şimdi yaşamayan bir öğrencisine yer verilmiştir. Elif Naci ve Münif Fehim Özarman'ın anılarından sonra Ragıp Akyavaş'ın makalesi vardır. S. 80-83 arasında 1920 yılında yapılmış bir söyleşinin günümüz diline aktarılışı bulunmaktadır. Bu satırlarda ülkesi hakkında bir aydınım dilekleri sıralanmıştır. S. 85-91 arasında Ahmed Refik Altınay'ın İstanbul Belediyesi için değeri rakamlarla ölçülemeyecek kadar bir kazançta yol açan buluşuna ayrılmıştır. Türk Hukuk Tarihinde önemli bir yer tuttuğu gibi, İstanbul'un tarihsel topografyasını yakından ilgilendiren 1931 tarihli Sürp Agop Mezarlığı davasına ayrılmıştır. O zamanki gazetelerde yer alan davanın ayrıntılarını öğrenmek bugün olanaksızdır. Bununla beraber II. Bayezid vakfiyesinden yararlanarak çok geniş bir arazinin devlete ve dolayısıyla Belediyeye kazandırılması büyük bir yankı yaratmış, konu edilmişti. Bu başarısı üzerine merhum tarihcimize bir ev satın alabilecek para hediye edilmiştir⁵. Bu evde sonraki yıllarda rahat yaşaması ve iyi yapıtlar ortaya koyması beklenirken, 1933 yılında kabul edilen yeni Üniversite yasası sırasında kadro dışı bırakılması beklenen ortamı sağlamayı engellemiştir. Ancak Yüzbaşı rütbesi emekli aylığı ile geçinmeğe devam eden Altınay'ın kitabın başında olması gereken yaşam öyküsü S. 91-99 dadır. Askerlikteki görevinden sonra gazetelerde başlayan yazarlığı ve 1917 yılından sonra başlayan Darülfünun'daki öğretim yılları incelenmiştir. Bu satırlarda Tarih-i Osmanî Encümeni ve Türk Tarih Encümeni sırasındaki görevlerine de yer verilmesi uygun olurdu. S. 115-121 arasında merhum ile Atatürk arasında Büyükkada'daki Anadolu Kulübü'nde meydana gelen bir olaya yer verilmiştir. Büyük Atatürk'ün günlük yaşamını konu edinen yakışsız dedikodulara çevrili bu karşılaşmanın, bir ciddiyet havası içinde geçtiği bellidir. 1932 yılında ülkemizde başlatılan bilimsel yöntemlere dayalı tarih çalışmaları içinde Ahmed Refik Altınay kendisine düşen görevleri yerine getirmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyeleri arasında bulunmamakla beraber tamamen

³ Eminönü Halkevi tarafından yayınlanan *Yeni Türk* S. 59, 60. Bu makalenin değişik bir yayını için bk. "Müverrih Ahmed Refik", *Yeni Tarih Dünyası*, c. 2 S. 19/20 ve 21/22 S. 792-795 ve 841-845, 847.

⁴ Halit Fahri Ozansoy'un bu yazısı sonradan şu kitaba alınmıştır: *Edebiyatçılar Çevremde*, Ankara 1970, S. 25-26. Fakat çok kısalttığı anlaşılıyor. S. 27-31 "Ahmed Refikle Çallı İbrahim ve hazin biten dostluklar".

⁵ İstanbul'daki sultan vakıflarının yayını çok ağır gitmektedir. Vakıf yayınları yanında sınırnâmelerin de yayını sosyal ve ekonomik tarihimiz açısından yarar sağlayacaktır.

de uzak kalmamıştır⁶. İlk zamanlardaki katkılarına sonradan devam edemediği de anlaşılıyor⁷. Bu yetiştirememenin üzüntülerini de yazılı hale getirmiştir⁸.

En son görevleri arasında Piri Reis'in Türk Tarih Kurumu'nun ilk yayınlarından olan *Kitab-ı Bahriye* adlı portulanosunu Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Tarama Sözlüğü için fişlemesidir. Sözlük ciltlerinin önsözünde (K. B. XVI) kısaltılması ile kullanılan bu yapıt, denizcilik konusuna eğilmeyen Altınay'ın tek uğraşısı sayılabilir.

S. 118-122 Ahmed Refik Altınay'ı yakından en iyi bir şekilde tanıyan kişiye, muharrir - tarihçi Reşat Ekrem Koçu'nun anılarına ayrılmıştır. Mart 1971 de yapılan görüşme, bazı kişisel görüşleri yansıtır⁹. Yeni Türkiye Cumhuriyetinin ekin alanındaki yeni gelişmelerini yeterince izleyemeyen A. R. Altınay'ın daha önceki başarısız kalan siyasal girişimlerine de yer verilmiştir (S. 122-126). 1925 yılında Ankara İstiklal Mahkemesi'nde adı karıştığı için bir olay yüzünden yargılanan fakat tutuklanmayan tarihçimizin polemiklerine de yer verilmiştir.

Sonraki satırlara geçmeden önce bu kısma biraz değinmemiz gerekir. Zira gazete yazıları yanında merhumun bilimsel çalışmalarına eğilen kişilere de yer verilmesi ve onun çok üzerinde durulan rindane yaşamı yanında ekin alanındaki etkisine de yer verilmeliydi. Her ne kadar Gökman V. bölümde "Hayatında ve ardından yazılanlar" (S. 359-369) toplamış ise de, yöntemi bir düzenleme beklemek hakkımızdı. Yerli ve yabancı tarihçiler Altınay'ın yapıtlarından her zaman yararlanmışlardır. Değerini bilen yabancıların sayısı az değildir¹⁰. Bütün hepsinin

⁶ 2 Temmuz 1932 günü Ankara Halkevi salonunda çalışmalarını başlayan Birinci Türk Tarih Kongresine katılmış ise de, bir bildirisi bulunmamaktadır. Okul kitaplarına dair bir kısa konuşması vardır. Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyeleri arasında ismi bulunmaz. Fakat ilk kabul edilen üyelere dendir. Türk Tarih Encümeni üyeleri bu kongrede asil üye olmuşlardır.

⁷ Türk Tarih Kurumu'nun girişimlerinden olan Türk Tarihinin Anahatlarının Müsveddelerinin hazırlanmasında katkısı da vardır, bk. Semavi Eyice, "Atatürk'ün büyük bir tarih yazdırma teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları", *TTK Belleten* XXXII/128 (Ekim 1968) S. 509-526.

⁸ Türk Tarih Kurumu'na 9. 11. 1935 günlü mektubu. *Türk Dili. Mektup özel sayısı*, n. 274 (Temmuz 1974) S. 230. Uluğ İğdemir yayını.

⁹ Ahmed Refik Altınay'ın Darülfünun yıllarında muavin (asistan) liğini yapan Reşat Ekrem Koçu üstadının izinde yürümüş, İstanbul'un türlü yönlerini ve Osmanlı Tarihinin çeşitli sosyal yönlerini tarihsel olduğu kadar bir roman havası ile de incelemiştir. Üstadı hakkında yazdığı kitabı sert bir tepki ile karşılanmıştır: bk. Bedriye Atsız, "Ahmet Refik", *Yeni Türk*, VII/81 (Eylül 1939) S. 384. *İstanbul Ansiklopedisi* gibi benzerine rastlanmayan bir girişimi ne yazık ki yarıda kalan R. E. Koçu için bk. Semavi Eyice, "Tarihçi ve folklorist Reşat Ekrem Koçu" *Pirelli* XII/134 (Kasım 1975). Ufak bir önsözle tekrar yayını: *Türk Folklor Araştırmaları*, Sayı 322 (Mayıs 1976) S. 7641-7643.

¹⁰ Otto Spies, *Die türkische Prosaliteratur der Gegenwart*, Leipzig 1943, S. 83-87. Bu makalenin aslı *Die Welt des Islam* XXX/1-3 (1943) dergisinde yayımlanmıştır.

adını taramak gibi bir çalışma kesinlikle olanaksızdır. Yeter ki bilimsel araştırmalara katkısının ne olduğunu arasak. Böyle bir çalışma için toplu kaynakçayı el altında bulundurmamız gerekir. Bu çalışmayı da yapan M. Gökman, makaleleri baş harfine göre, alışılmamış bir girişimle özetleri de vermiştir (S. 137-340). Böyle bir yöntemle ilgili araştırmaların bir araya getirilmesine engeldir. Ayrıca ikinci başlık görünmekle birlikte, birbirini tamamlayan araştırmalar ayrı ayrı gösterilmiştir. En basit örnek gösterecek olursak: 17, 109, 219, 357, 387, 447, 474, 525, 573 numaralar altında gösterilen araştırmalar birbirinin devamıdır. "Para meselesi" ana başlığı altında toplanmalıydı. n. 483 deki "Osmanlı İmparatorluğunda Meskükât" başlıklı araştırma *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*'nda yayınlanırken, özgün olmayıp yukarıki makalenin bir tekrarıdır. Osmanlı tarihi kroniklerinden yararlanılan bu araştırma iktisat tarihimizi ilgilendiren ilk ciddi araştırmalardandır. Ayrıca Nevşehirli İbrahim Paşa'nın yaşamını ve siyasal çabalarını inceleyen makalelerin bir arada toplanması gerekliydi. A. R. Altınay tarafından çok kez ele alınan III. Ahmed-Damad İbrahim Paşa ve dönemini günümüze aktaran araştırmalar ve şiirsel yazılar muhakkak bir arada bulunmalıdır. Bunlardan başka gazetelerde tefrika edildikten sonra kitap haline getirilen serilerle konulara ayrı bir yer verilmeliydi. Sultan Cem üzerine yazılanların sonradan kitap olarak yayınlandığı yazılmış ise de (S. 295 n. 570) atıf yapılmamıştır. Fransız kapitülasyonlarının ilk dönemlerine eğilen A. R. Altınay, İngilizlerin XVI. yüzyıl sonunda başlattıkları Türk dostluğu siyaseti kroniklerden olduğu kadar, Başbakanlık Arşivi'ndeki belgelerden yararlanarak incelemiştir. Fakat elimizdeki kitapta n. 583 ve n. 584 deki "Sultan Murad-ı Sâlis ve İngilizler" ve "Sultan Murad-ı Salis ve Kraliçe Elizabeth" makaleleri n. 679 daki "Türkler ve İngilizler" n. 681 deki en son ve belgeli araştırması "Türkler ve Kraliçe Elizabeth. Hazine-i Evrak vesikalarına göre" makalesi n. 873 de kitap olarak gösterilen ile aynıdır ve ayrı numaralı olmamalıydı. Eskimesine karşın günümüzde bile çok ilginç olan iki devlet arasındaki ilişkiler konusu sonraları başka araştırmacılar tarafından da ele alındı. Hemen hepsi merhum tarihçimizin bu araştırmasına bakmışlardır. Her birinin yenilik kattığı araştırmaları bir araya getirirsek:

Hâmit Dereli, *Kraliçe Elizabeth Devrinde Türkler ve İngilizler*, İstanbul 1951, D. T. C. F. yayını 82.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "On dokuzuncu asır başlarına kadar Türk - İngiliz münasebatına dair vesikalar", *TTK Belleten* XIII/51 (Temmuz 1949) S. 574-648. Fransızca özet ve fotokopilerle.

Orhan Burian, "Türkiye hakkında dört İngiliz seyahatnamesi", *TTK Belleten*, XV/58 (Nisan 1951) S. 223-245.

a. y. "Türk - İngiliz münasebetinin ilk yılları", *AÜ Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX/1-2 (Mart - Haziran 1951) S. 1-17.

a. y. "Kraliçe Elizabeth'den Üçüncü Sultan Murad'a gelen hediyenin hikâyesi", *aynı derginin aynı sayısı*, S. 19-41.

Ettore Rossi, "Gli studi di storia ottomana in Europa ed in Turchia nell'ultimo venticinquennio (1900-1925)", *Oriente Moderno* VI (1926) S. 150. Andreas Tietze, "Ahmed Refik", *The Encyclopaedia of Islam* c. I (1960) S. 293 b.

Akdes Nimet Kurat, *Türk - İngiliz münasebetlerinin başlangıcı ve gelişmesi. 1553-1670*, Ankara 1953, D. T. C. F. yay. 83 [Bu kitabın geniş bir tahlili ve tenkidi için bk. Şerafettin Turan, *TTK Belleten XVIII/70* (Nisan 1954) S. 273-278].

Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı - İngiliz İktisadi Münasebetleri I. (1580-1838)*, Ankara 1974.

S. Skillitter, *William Harbone and the trade with Turkey, 1578-1582 A documentary study of the first Anglo - Ottoman relations*, Oxford 1977.

Görülüyorki araştırma önceliği ününü kazanan Altınay, eski Osmanlı belgeleri arasında daha başka konuları ilk kez ele alandır. Bu arada Lâle Devri teriminden başka tarihsel terimleri yerine oturtabilmiştir. Türkiye topraklarına kaçan Rakoczi'nin etrafında bulunan kişilere *Tevabii* sözcüğü yerleştirdikten yıllar sonra sayın hocam Prof. Tayyib Gökbilgin tarafından da tekrar edilmiştir: "Ahmet Refik'in koyduğu bu tabiri, kısa ve veciz bulduğumuz için biz de kullanıyoruz" [*Belleten V/20* (1941) S. 577 n. 1] demiştir. Bu satırların yazılmasından 35 yıl sonra, Rakoczi'nin 300. doğum yılını kutlamak için düzenlenen toplantıda sayın hocam gene Ahmed Refik Altınay'ın sözleriyle toplantıyı açmıştır¹¹. Macar tarihinde yeri olmakla beraber, Türk tarihindeki sorunlara karışmış bazı kimseler Altınay'ın araştırma süzgecinden geçtikleri için Gökman kaynakçasında yer almıştır. Louis Kossuth, Tökeli İmre'de başka bu satırlarının yazıldığı sıralarda 250. yılını kutladığımız Türkiye'deki basımevinin yaratıcısı İbrahim Müteferrika ve buna bağlı olarak Yalova kâğıt fabrikası ele alınmış ve derinlemesine araştırmalara konu edilmişlerdir. Tarihçimizin adı muhakkak İstanbul için yaptığı belge düzenlemeleri ile beraber anılacaktır. İstanbul Türk yönetimi altına girdikten sonra, her yönüyle değişik bir görünüm almağa başlar. Yerleştirilen yeni halkın çeşitli gereksinmelerinin karşılanması için meydana getirilen sosyal kuruluşlar ve bunların işlerliğini sağlayan düzenlemeler resmî belgelerle ilgili yerlere yollanırdı. Mühimme Defterlerinden toplanan bu kayıtlar dört ayrı yayın konusu olmuştu. Sırasıyla Arap ve yeni Türk harfleriyle baskısı yapılan Hicrî Onuncu Asırda, Hicrî Onbirinci Asırda, Hicrî Onikinci Asırda ve önce makale sonra kitap haline getirilen Hicrî Onüçüncü Asırda İstanbul hayatı adı altında tanıdığımız ve her zaman, her konu için incelenen bu kitaplar "Tarih ve Tarihle ilgili Kitaplar" bölümünde (S. 371-391) derlenmiş olmakla beraber bir araya konulmalıydı. Bu bölümdeki kitapların bir konu veya seri başlığı altında toplanması araştırmacılar için daha yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Kitabın içindeki çok değişik ve özgün taraflardan birisi de, "Hayatında ve ardından yazılanlar (Fotoğraf - Yazı - Kitap) S. 359-369 başlığı altındadır. Okul kitapları da ayrı bir yerde toplanmıştır (S. 393-398). "Albüm, şiir, çeviri, değişik konulu eserleri" bölümünden sonra dizinler bulunmaktadır. Başlık ve yazar adına göre hazırlanmıştır.

Ahmed Refik Altınay sayısız dergi ve gazetelere yazı verdiği için kaynakçasının bir kişi tarafından derlenmesinin olanaksız olduğunu kabul etmeliyiz. Kitaplıkları-

¹¹ M. T. Gökbilgin, "Rákóczi Ferenc II ve Osmanlı Devleti himayesinde Macar mültecileri", şu eserde: *Türk Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rákóczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu. 31 Mayıs/3 Haziran 1976. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1976, S. 1-17.*

mızda süreli yayınlar tam seri olarak bulunmaması araştırmamızın en önemli engelidir. Tanınmış tarihçimiz hakkında şimdiye dek yapılmamış olması tuhafımıza giden bir eksiklik giderilmiş bulunuyor¹². Onun en verimli dönemi sayılan 1920 yılından sonraki makalelerin bir araya konması, kaynak olarak kullanılmalarını kolaylaştıracaktır. Kitaplarının her zaman aranması değerinin kaybolmadığını da ortaya koymaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapıtlarının tekrar basılmasına dair bir girişim ise, tek bir kitabın yayınından ileri gidemedi¹³. Tekrar yayınlarda bazı düzenlemeler yapılması ve ilgili yayınların gözden geçirilmesi ve hattâ hepsine ek olarak belgelerin asıllarının aranması yorucu olmakla beraber çok yararlı sayılacaktır¹⁴. Bazı konulara ait sayısız belgeler bulunduğu gibi, yayınların yeri geldikçe konulara kaçınılmaz bir gereksinmedir. Ahmed Refik tarafından yayınlanan belgeler için gayr-ı matbu (basılmamış) denmesi yeterli değildir. Nedense *diplomatique* kurallarına uymamıştır. Halbuki daha 1921 yılında bu konuyu aydınlatan bir kitabı yayınlayan Kraelitz'in kitabını elden geçirmiş, tanıtmaktan da geri durmamıştır. Fakat en eski Osmanlı belgelerinin yayını gözü ile bakmıştır. Bu arada Macar tarihçilerin de yayınladıkları Türk belgelerini sevinçle karşılamış ve uygarlık tarihimize olan katkılarına değinmiştir. Aynı dikkati yayın kuralları için uygulamış olsaydı yararı daha çok olacaktı. Bununla beraber tarihimizin kronikler arasına sıkışmış bilgilerle değil, belgeliklerde saklı bulunan kayıtlardan öğrenilmesine ilk dikkati çeken ve belki çeşitli yönleriyle tenkit etmekle birlikte elimize almakta daha uzun yıllar vazgeçemeyeceğimiz tarihçimiz hakkında tartışmasız yararlı bir kitap hazırlayan sayın Muzaffer Gökman'ı ne kadar kutlasak azdır. Böyle yararlı bir kitabı yayınlamasını üstlenen İş Bankası'na da teşekkür edilmelidir. Gökman, bir masa memuru kütüphanecisi ve gözü çıkış saatini bekleyen memur zihniyeti ile uğraşan bir kişi olarak ismini duyuracaktır. Merhum Faik Reşit Unat tarafından¹⁵ Kâtip Çelebi zincirinin son halkalarından biri olarak kutlanan Gökman'ın selevi Sadeddin Nüzhet Ergun¹⁶ kaynakçasından başka böyle yararlı bir çalışmayı ortaya koymasından sonra, yaşam öyküsü ve kaynakçası hazırlama alanında yeni bazı atılımları beklemekteyiz.

Dr. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

¹² A. R. Altunay'ın yapıtları üzerine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde bir bitirme tezi hazırlanmış ise de tam künyesini saptayamadık.

¹³ Lale Devri, 1973. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı serisinde. 6. basım.

¹⁴ *Türk Mimarları*, İstanbul 1977, 159 Sayfa. Zeki Sönmez tarafından metin düzenlenmesi, Türk mimarî tarihine ait kaynakların katılmasıyla.

¹⁵ *TTK Belleten XXVIII/109* (Ocak 1946) S. 176.

¹⁶ *Türk Kültürü XIV/164* (Haziran 1976) S. 510-512. Aynı yıl Bedi N. Şehsuvaroğlu ile beraber yayınlamıştır.